

ประเมินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ
(1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย) ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
Assessing The Project to Upgrade the Economy and Society by
Integrating Sub-District (1 Sub-District, 1 University),
Pa Phai Sub-District, San Sai District, Chiang Mai Province

จักรธาร์ โชคธงทองทวี¹ และ สุริยจารัส เตชะตันมินัสกุล²
Chakkathan Chokthongthongthawee¹ and Suriyajaras Techatunminasakul²

Received: 15 March 2025; Revised: 03 July 2025; Accepted: 19 July 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาประเมินระบบโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1ตำบล 1มหาวิทยาลัย) ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้ CIPP Model เป็นกรอบการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และสนทนากลุ่ม เครื่องมือในการศึกษา ยังประชากรกลุ่มตัวอย่าง 43 คน และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลที่ได้ถูกตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation)

ผลการศึกษา พบว่า โครงการมีเหตุผลและความจำเป็นเนื่องจากสถานการณ์โควิด-19 ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการจ้างงาน โดยเฉพาะในชุมชนเกษตรกรรม ซึ่งต้องปรับตัวเพื่อความยั่งยืน ด้านปัจจัยป้อน โครงการได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้และหน่วยงานภาคี แต่ยังคงพบปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณและทรัพยากรที่จำกัด ด้านกระบวนการ ได้มีแผนดำเนินงานที่ครอบคลุมตั้งแต่การพัฒนาทักษะ การส่งเสริมการแปรรูปไปจนถึงการพัฒนาแหล่งจำหน่ายสินค้า อย่างไรก็ตาม พบว่า ระยะเวลาของโครงการที่จำกัดส่งผลต่อความต่อเนื่องของกิจกรรม ส่วนในด้านผลผลิต พบว่า โครงการช่วยลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรและเพิ่มรายได้ของชุมชน แต่อุปสรรคด้านงบประมาณและบุคลากรส่งผลต่อประสิทธิภาพในการดำเนินงาน โดยสรุปแล้วผลการประเมินชี้ให้เห็นว่าการบริหารจัดการโครงการที่มีประสิทธิภาพและความร่วมมือของภาคีเครือข่ายเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จทั้งนี้ ควรมีการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมเพื่อให้สามารถสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืนในระยะยาว

^{1 2} วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้; School of Administrative Studies, Maejo University
Corresponding author, e-mail: chakkathan27@gmail.com

คำสำคัญ: การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน; 1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย; CIPP Model

Abstract

This article presents an evaluation study of U2T integrated local development project implemented in Pa Phai Subdistrict, San Sai District, Chiang Mai Province. The study employed the CIPP Model (Context, Input, Process, Product) as the evaluative framework and utilized qualitative research methods, including in-depth interviews and focus group discussions. The tools were applied to a sample group of 43 participants. Content analysis was used for data interpretation, and the reliability of the findings was verified through triangulation.

The findings revealed that the project was necessary and well-founded, particularly in light of the economic and employment impacts of the COVID-19 pandemic, which severely affected agricultural communities. Regarding the input factors, the project received support from Maejo University and partner agencies; however, issues related to limited budget and resources were observed. In terms of process, the implementation covered a wide range of activities—from skill development and value-added processing to market channel enhancement. Nonetheless, the limited project duration hindered the continuity of activities. For the product aspect, the project successfully reduced production costs for farmers and increased community income. However, budget and personnel constraints affected the overall operational efficiency. In conclusion, the evaluation suggests that effective project management and strong collaboration among stakeholders are key factors for success. It is recommended that future initiatives develop appropriate management strategies to ensure long-term sustainable outcomes.

Keywords: Community Economic Development; U2T; CIPP Model

บทนำ

การระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย โดยเฉพาะปัญหาการว่างงานที่เพิ่มสูงขึ้น สำนักงานสถิติแห่งชาติรายงานว่าในช่วงปี 2563 มีแรงงานที่ตกงานมากกว่า 5-6 ล้านคน โดยเฉพาะบัณฑิตจบใหม่ที่ขาดโอกาสในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2562) เพื่อบรรเทาปัญหาดังกล่าว รัฐบาลได้จัดทำโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ หรือ 1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการสร้างงานให้กับนิสิต นักศึกษา บัณฑิตจบใหม่ และประชาชน รวมกว่า

60,000 คน ใน 3,000 ตำบลทั่วประเทศ ซึ่งขยายผลต่อไปยัง 4,900 ตำบลเพื่อให้มีการจ้างงานถึง 150,000 คน

ซึ่งอย่างไรก็ตามผลกระทบดังกล่าวอันเป็นสาเหตุแห่งการเกิด โครงการยกระดับเศรษฐกิจ และสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย) มาจากเหตุแห่งปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจประเทศไทย คือ ปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจเนื่องจากการผูกขาดทางเศรษฐกิจทำให้กลุ่มคนที่มีรายได้สูงเป็นเจ้าของธุรกิจที่มีอำนาจเหนือตลาดหรือธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนจากการลงทุนสูงส่วนกลุ่มชนชั้นกลางถึงชนชั้นเจ้าของธุรกิจขนาดเล็กได้กำไรน้อยซึ่งทางออกของปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ คือ การเปิดโอกาสให้หมู่บ้านและชุมชนเมืองทั้งประเทศร่วมกันเป็นเจ้าของธุรกิจเพื่อสังคมที่มีอำนาจเหนือตลาดหรือธุรกิจให้ผลตอบแทนจากการลงทุนสูง เช่น การเป็นเจ้าของ community mall ที่มีรูปแบบและขนาดที่เหมาะสมเช่นตลาดมิโซคหรือตลาดรวมโซคในจังหวัดเชียงใหม่ สำหรับแนวทางที่จะแก้ปัญหานี้ได้ คือ แนวทางในการบริหารพัฒนาอนาคต ต้องส่งเสริมให้คนไทยหันมาพึ่งพาตนเอง บนจุดแข็งของสังคมไทย ทั้งนี้เป็นการสร้างสมดุลในการพัฒนา ซึ่งสามารถทำได้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบพึ่งตนเอง ซึ่งมีรูปธรรมคือการนำทฤษฎีใหม่มาประยุกต์ใช้ในสังคมไทย (สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล, 2564) นอกจากนี้ โครงการยังมีเป้าหมายในการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะปัญหาความแตกต่างของรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยข้อมูลจาก World Inequality Lab. (2018) ระบุว่าประเทศไทยมีความเหลื่อมล้ำทางรายได้เป็นอันดับ 25 ของโลก และความเหลื่อมล้ำด้านทรัพย์สินเป็นอันดับ 10

ในการศึกษาจึงมุ่งเน้นศึกษาพื้นที่ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับงบประมาณในการดำเนินโครงการ โครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการทำการเกษตรเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารในระดับชุมชนและครัวเรือนตลอดห่วงโซ่อุปทาน ด้วยนวัตกรรมการผลิตแบบง่ายได้ผลดีและนวัตกรรมการตลาดชุมชน แบบกาดมั่ว ครัวฮอม รูปแบบธุรกิจเพื่อสังคม ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 แรงงานที่ตกงานจำนวนมากต้องกลับคืนถิ่นและหันมาพึ่งพาเกษตรกรรมเพื่อความอยู่รอดอย่างไรก็ตาม ยังพบว่ากลุ่มแรงงานเหล่านี้ขาดองค์ความรู้ด้านการเกษตรและการพัฒนาธุรกิจชุมชน ส่งผลให้พวกเขาต้องพึ่งพาการแจกจ่ายอาหารจากภาคส่วนต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนถึงปัญหาการพึ่งพาตนเองที่ลดลงในสังคมไทย จึงได้เกิดโครงการนี้ขึ้นและดำเนินการแล้วเสร็จแล้ว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาผลการดำเนินการของโครงการว่ามีผลสัมฤทธิ์อย่างไร มีความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ให้งบประมาณดำเนินการหรือไม่ ที่สำคัญสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนจากสถานการณ์ดังกล่าวได้หรือไม่ ภายใต้แนวคิดการประเมินโครงการ CIPP Model ซึ่งพัฒนาโดย แดเนียล สต๊ฟเฟิลบีม (Daniel Stufflebeam) ประกอบด้วย การประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation: C) การประเมินปัจจัยนำเข้า (input evolution: I) ประเมินกระบวนการ (Process Evaluation: p) และการประเมินผลผลิต (Product Evaluation: P) ซึ่งแบบจำลองนี้มีความเหมาะสมและถูกใช้ในการประเมินผลของโครงการต่าง ๆ เช่น รักขณา สิงห์เทพ (2548) ได้ศึกษาผล

การประเมินการประเมินผลโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพอำเภอเปือยน้อยจังหวัดขอนแก่นโดยใช้แบบจำลอง (CIPP Model) ทำให้พบสถานะแวดล้อมโดยส่วนใหญ่ของโรงเรียนไม่มีความพร้อมต่อการตอบสนองนโยบายสู่การปฏิบัติ ขณะที่ ศุภกิจ สิงห์พงษ์ (2547) ได้ศึกษาผลการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี พบว่า สถานะแวดล้อมเป็นปัจจัยหลักเช่นเดียวกับการสอดรับโครงการ เป็นต้น

จากการศึกษาในครั้งนี้มีความคาดหวังว่าจะได้เห็นประสิทธิผลของโครงการจากแนวทางนโยบายของการยกระดับเศรษฐกิจชุมชนภายในสถานการณ์ฉุกเฉิน ได้เห็นจุดเด่นและจุดควรได้รับการแก้ไขเป็นแนวทางมหาวิทยาลัย ผู้บริหาร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารโครงการ นำผลการศึกษาไปใช้ในการพัฒนาโครงการอื่นต่อไป เป็นสารสนเทศของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาพื้นที่ชุมชน พัฒนากลุ่มวิสาหกิจและกลุ่มสัมมาชีพ พิจารณาเพื่อกำหนดนโยบายและปรับปรุงโครงการให้เหมาะสม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล หรือแม้กระทั่งองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปต่อยอดในเชิงวิชาการทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอนและทำการต่อยอดงานวิจัยในด้านของมิติที่สอดคล้องครอบคลุมกว้างขวางและเป็นประโยชน์ที่มากขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์งานวิจัย

เพื่อประเมินระบบโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย) ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการประเมินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1ตำบล1มหาวิทยาลัย) ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้รูปแบบจำลอง CIPP Model ของ Stufflebeam ประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน คณาจารย์ผู้ดูแลโครงการ เจ้าหน้าที่โครงการ และ ประชาชนที่เข้ารับบริการ โดยแบ่งประชากรกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 36 คน และสนทนากลุ่ม จำนวน 7 คน

2. เครื่องมือวิจัย ใช้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อวิจัยเชิงคุณภาพ โดยพัฒนาแบบสัมภาษณ์ที่สอดคล้องตามแบบของงานวิจัยนี้และสามารถตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ทั้งนี้ใช้เครื่องมือในการวิจัย 3 ได้แก่ (1) การศึกษาข้อมูลเอกสารทางวิชาการ (Documentary research) เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่นเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับหลักการ ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี บทความทางวิชาการ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และหนังสือราชการที่เกี่ยวกับการประเมินผลโครงการ (2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

เป็นการสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการฯ และ (3) แบบสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) สำหรับผู้แทนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1ตำบล1มหาวิทยาลัย) ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่

3. การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้ทำการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและเชื่อถือได้ (Valid and Reliable) เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้นั้นถูกต้องหรือไม่ โดยการใช้วิธีการหลายวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นเดียวกัน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลโดยการสอบถามซ้ำเพื่อเป็นการตรวจสอบความเที่ยงตรงภายในอีกครั้งหนึ่ง อันจะทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริงมากที่สุด

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ขออนุญาตจากอาจารย์ที่ปรึกษาและวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ แล้วดำเนินการตามขั้นตอน คือ (1) การเก็บรวบรวมข้อมูล จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยดำเนินการ โดยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล (2) สรุปและตรวจสอบข้อมูลตามข้อ 1.3 จากนั้นนำข้อมูลไปเก็บรวบรวมข้อมูลในการสนทนากลุ่ม และ (3) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากหนังสือราชการ ข้อมูลจากสื่อออนไลน์และข้อมูลออนไลน์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เชิงคุณภาพ จะทำการศึกษาโดยสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้เกี่ยวข้องในชุมชนและการสนทนากลุ่มกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ มีขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่1 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In - depth Interview) และ แบบสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักมาถอดเทปหรือถอดบทสัมภาษณ์ แบบคำต่อคำ (Word by Word) และบันทึกลงในเครื่องคอมพิวเตอร์ ทำความเข้าใจเพื่อค้นหาจุดสังเกตหรือข้อความที่มีความเชื่อมโยง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยและคาดว่าจะ เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูล ทำการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) ด้วยการจัดกลุ่มประเภทข้อมูลจากคำ หรือประโยคที่มีความหมายไปในทิศทางเดียวกันให้เป็นหมวดหมู่ ขั้นตอนที่2 การสังเคราะห์ข้อมูล นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In - depth Interview) และแบบสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มาเชื่อมโยงในส่วนที่สอดคล้องกัน โดยพิจารณาจากคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ ในประเด็นที่มีความต้องการเหมือนกันมากที่สุด เพื่อให้ได้บทสรุปของการศึกษาตามคำถามการศึกษาและวัตถุประสงค์ของการศึกษา และขั้นตอนที่3 นำบทสรุปของการศึกษามาเชื่อมโยงกับข้อมูลที่ได้จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและวรรณกรรม เพื่อนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของการอภิปรายผล

สรุปผลงานวิจัย

จากการศึกษา โครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการทำการเกษตรเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารในระดับชุมชนและครัวเรือนตลอดห่วงโซ่อุปทาน ด้วยนวัตกรรมการผลิตแบบง่ายได้ผลดี และนวัตกรรมการตลาดชุมชน แบบกาดมั่ว ครัวฮอม รูปแบบธุรกิจเพื่อสังคม ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการประเมินระบบโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย) ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

1) ด้านบริบท (Context Evaluation : C) มีการประเมิน 2 ประเด็น คือ เหตุผลความจำเป็นของโครงการ และ ความเป็นไปได้ของเป้าหมายโครงการ พบว่า ด้านเหตุผลความจำเป็นของโครงการเนื่องสถานการณ์ไวรัส กระทบต่อการดำเนินชีวิตปกติของประชาชน รัฐบาลจึงมีนโยบายในการดูแลประชาชนในยามวิกฤต โดยให้ กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม โดยมหาวิทยาลัยแม่โจ้ในการดำเนินโครงการดังกล่าว สรุป โครงการมีเหตุและผลความจำเป็น ความเป็นไปได้ พบว่า โครงการมีความเป็นไปได้ คือ เป็นปัญหาความต้องการของชุมชน โครงการมีงบประมาณสนับสนุน มีแนวทางในการจ้างงานบุคคลเข้ามาช่วยดำเนินโครงการ และมีศักยภาพ มีการศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่ และความต้องการของชุมชน ในที่มาและความสำคัญของโครงการ พร้อมกับกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ นำไปสู่การวางเป้าหมายที่ชัดเจนในการดำเนินงาน ที่มีความสอดคล้องกับนโยบายกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ภายใต้โครงการหลัก

2) ด้านปัจจัยป้อน (Input Evaluation : I) โครงการมีมีสิ่งสนับสนุนที่เอื้อต่อการบรรลุผลการดำเนินงานที่ตั้งไว้ เช่น การบูรณาการกับหน่วยงานภาคีในพื้นที่ที่หลากหลาย รวมถึงมีผู้นำชุมชนทำงานร่วมกับโครงการ เช่น วัด ผู้นำชุมชน เอกชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการสนับสนุนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับคนในชุมชน แต่ทั้งนี้ ด้านงบประมาณ ความเพียงพอของวัสดุอุปกรณ์ ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ และเจ้าหน้าที่ประจำโครงการ (บัณฑิตจบใหม่ ประชาชน นักศึกษา) ยังมีผลกระทบต่อการดำเนินโครงการ

3) ด้านกระบวนการ (Process Evaluation : P) โครงการมีแผนการดำเนินงานที่ดี โดยการใช้หลักการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนเขามาร่วมในการออกแบบแผนการดำเนินโครงการ ที่สำคัญคือ มีการสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชน จัดเวทีในการระดมความคิดเห็นและออกแบบร่วมกัน โดยมีกิจกรรมตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ กล่าวคือ มีการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร วิสาหกิจ ส่งเสริมการแปรรูปสร้างมูลค่า จนถึงการออกแบบการตลาด “กาดมั่ว ครัวฮอม” เพื่อให้ครบกระบวนการทางการตลาด

4) ด้านผลิตผล (Product Evaluation : P) ผลลัพธ์ของการดำเนินโครงการเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยเห็นได้ชัดเจนจาก การลดต้นทุนในการผลิต และรายได้ที่เพิ่มขึ้น

ทั้งนี้ จากหลัก CIPP Model แม้ ในด้านปัจจัยป้อน (Input Evaluation : I) ยังพบปัญหาในการดำเนินงานอยู่ แต่ในภาพรวมก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อผลลัพธ์ของโครงการ เช่น งบประมาณ

ส่วนใหญ่ถูกจัดสรรไปยังการจ้างงาน ทำให้มีงบประมาณไม่เพียงพอสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือส่งเสริมอาชีพชุมชนอย่างเต็มที่ ขาดงบประมาณสำหรับการจัดซื้ออุปกรณ์ เช่น เครื่องอัดถ่านไบโอดีเซล ที่จำเป็นต่อการพัฒนานวัตกรรมในชุมชน โครงการดำเนินการในระยะเวลาสั้น ทำให้บางกิจกรรมยังไม่สามารถวัดผลสัมฤทธิ์ได้ชัดเจน โดยเฉพาะกิจกรรมด้านตลาดและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การอบรมเชิงปฏิบัติการหลายหลักสูตรต้องใช้เวลาต่อเนื่องเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืน แต่โครงการมีระยะเวลาจำกัด จึงทำให้การติดตามผลลัพธ์ทำได้ยาก ปัญหาด้านการบริหารจัดการและบุคลากร หัวหน้าโครงการเป็นผู้บริหารระดับสูง ทำให้มีภาระงานอื่นที่ต้องดูแล ส่งผลให้ไม่สามารถกำกับติดตามงานในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงเจ้าหน้าที่โครงการส่วนใหญ่เป็นบัณฑิตจบใหม่และนักศึกษา ซึ่งขาดประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชุมชน ทำให้เกิดอุปสรรคในการดำเนินโครงการ และความล่าช้าของระบบราชการการดำเนินงานต้องผ่านกระบวนการอนุมัติจากหน่วยงานกลาง ทำให้บางกิจกรรมล่าช้า และต้องเลื่อนออกไป ตลอดจนมีภาระงานเพิ่มเติมจากภาครัฐ เช่น การสำรวจผลกระทบจากโควิด-19 ทำให้ภาระงานของเจ้าหน้าที่โครงการเพิ่มขึ้น ส่งผลให้บางกิจกรรมไม่สามารถดำเนินการได้ตามแผน ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วเกิดจากการบริหารจัดการโครงการที่มีประสิทธิภาพของผู้บริหารโครงการความร่วมมือของภาคีเครือข่าย และการตั้งเป้าประสงค์โครงการที่สอดคล้องกับงบประมาณช่วงเวลา จึงทำให้ยังเห็นแนวโน้มผลลัพธ์ของโครงการได้

อภิปรายผลการวิจัย

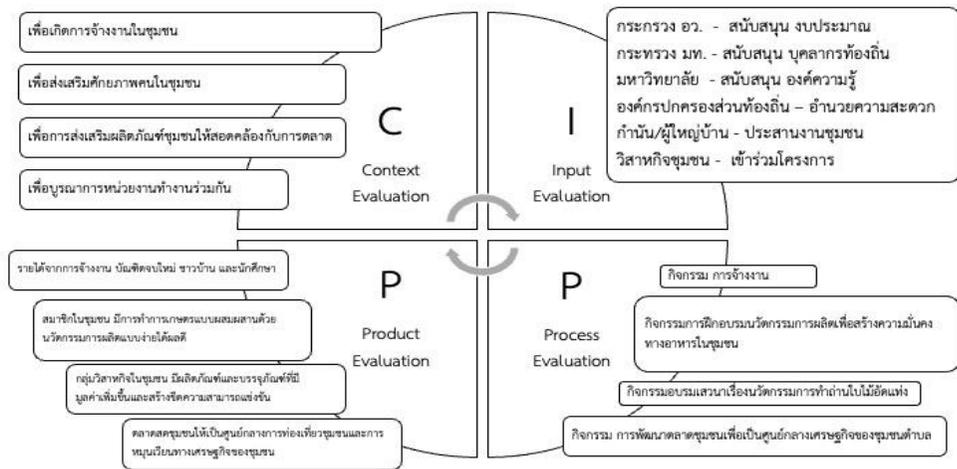
จากผลการการศึกษาการดำเนินโครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการทำการเกษตรเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารในระดับชุมชนและครัวเรือนตลอดห่วงโซ่อุปทาน ด้วยนวัตกรรมการผลิตแบบง่ายได้ผลดีและนวัตกรรมการตลาดชุมชน แบบกาดมั่ว ครัวหอม รูปแบบธุรกิจเพื่อสังคม ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการทำการเกษตรเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารในระดับชุมชนและครัวเรือนตลอดห่วงโซ่อุปทาน ด้วยนวัตกรรมการผลิตแบบง่ายได้ผลดีและนวัตกรรมการตลาดชุมชน แบบกาดมั่ว ครัวหอม รูปแบบธุรกิจเพื่อสังคม ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มเชิงบวกของการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากและการพัฒนาชุมชนผ่านการจ้างงานและการเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินโครงการยังมีข้อจำกัดบางประการที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม เมื่อพิจารณาผลการประเมินเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะพบว่า มีทั้งส่วนที่สอดคล้องและแตกต่างกัน จากการศึกษาของ รักขณา สิงห์เทพ (2548) ซึ่งประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโดยใช้ CIPP Model พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการประสบความสำเร็จ คือ การมีบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจ และการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งตรงกับโครงการตำบลป่าไผ่ที่ได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ หน่วยงานท้องถิ่น และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อย่างไรก็ตาม จุดแตกต่างที่สำคัญ คือ การขาดความต่อเนื่องในการประสานงานและการสนับสนุนจากภาคส่วนบางส่วน ซึ่งอาจส่งผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการ นอกจากนี้

กรกฎ วงษ์สุวรรณ (2562) ศึกษาการประเมินผลโครงการป้องกันน้ำท่วมพื้นที่ชุมชน โดยชี้ให้เห็นว่าโครงการ ฯ ที่มีความสอดคล้องกับนโยบายภาครัฐและมีการมีส่วนร่วมของประชาชนสูง มีแนวโน้มประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาที่มุ่งเน้นการจ้างงานในชุมชนและการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก อย่างไรก็ตาม พบว่า ยังมีข้อจำกัดด้านระยะเวลาในการดำเนินโครงการ ทำให้บางกิจกรรม เช่น การพัฒนาตลาดชุมชน กาดหมั้ว ครัวฮอม ไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ตามแผนที่วางไว้เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยของ ศุภกิจ สิงห์พงษ์ (2547) ซึ่งศึกษาโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษาโครงการที่มีเป้าหมายชัดเจนและมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง จะสามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกได้มากกว่า ซึ่งเป็นสิ่งที่ยังขาดอยู่ เนื่องจากระยะเวลาการดำเนินงานที่จำกัด และความซับซ้อนของการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่ทำให้การบริหารจัดการยังไม่ราบรื่นเพียงพอ อีกปัจจัยหนึ่งที่สะท้อนถึงข้อจำกัดของโครงการ คือ การจัดสรรงบประมาณ โดยพบว่าปัญหางบประมาณที่จำกัดสำหรับการพัฒนาตลาดและการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งแตกต่างจากผลการศึกษาของ มยุรี หนุমানราชธน (2546) ที่ชี้ให้เห็นว่าการดำเนินโครงการที่มีการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอจะช่วยให้สามารถพัฒนาโครงการได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในการดำเนินงานนี้งบประมาณส่วนใหญ่ถูกใช้ไปกับการจ้างงาน ทำให้ไม่มีงบประมาณสำหรับการลงทุนในอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีที่สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชนได้ ดังนั้นแล้วเมื่อหากพิจารณางานวิจัยจากแหล่งต่างประเทศ เช่น งานของ Stufflebeam (2003) ซึ่งเป็นผู้พัฒนา CIPP Model ที่เน้นว่าการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) และผลลัพธ์ (Outcome) ที่ชัดเจนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้สามารถพัฒนาโครงการต่อเนื่องได้ ซึ่งโครงการที่ศึกษาอย่างขาดระบบติดตามผลในระยะยาว ซึ่งอาจทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน ชัดสอดคล้องกับงานของ Patton (2008) ยังชี้ให้เห็นว่าโครงการควรมีระบบประเมินที่สามารถนำไปใช้จริงได้ทันที

โดยสรุปแล้ว โครงการที่ได้ศึกษาดังกล่าว ยังมีแนวทางการดำเนินงานและผลลัพธ์ที่ยังไม่มีความสอดคล้องเป็นไปตามแนวทาง CIPP Model ครบถ้วน ซึ่งมีความสอดคล้องในแง่ของการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากผ่านการจ้างงานและการพัฒนาศักยภาพของชุมชน แต่ในขณะเดียวกันก็พบข้อจำกัดโดยเฉพาะในเรื่องของงบประมาณ ระยะเวลา และการบริหารจัดการโครงการ อีกทั้งที่สำคัญคือยังขาดระบบติดตามผลในระยะยาว หากสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ โครงการก็จะสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างผลกระทบที่ยั่งยืนต่อชุมชนในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่

ภาพ 1 แนวทางการดำเนินงานโครงการเพื่อส่งเสริมศักยภาพชุมชนจากโครงการ U2T ต.ป่าไผ่

แนวทางในการการบูรณาการเพื่อพัฒนาชุมชน ตามกรอบแนวคิด CIPP

การประเมินโครงการตามกรอบแนวคิด CIPP (Context, Input, Process, Product) เป็นแนวทางในการศึกษาและการพัฒนาชุมชน ครอบคลุมของการดำเนินงานในทุกมิติ ตั้งแต่การวิเคราะห์บริบท ไปจนถึงการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ในแผนภาพ ได้แสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิด CIPP อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการประเมินบริบท (Context Evaluation) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างงานในชุมชน ส่งเสริมศักยภาพของคนในพื้นที่ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้สามารถแข่งขันในตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบูรณาการงานประชาสัมพันธร่วมกันยังช่วยเสริมสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

ต่อมาในส่วนของการประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) มีการระดมทรัพยากรจากหลายภาคส่วน ได้แก่ กระทรวง อว. ที่สนับสนุนงบประมาณ กระทรวงมหาดไทยที่สนับสนุนบุคลากรท้องถิ่น มหาวิทยาลัยที่ให้การสนับสนุนองค์ความรู้ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ทำหน้าที่ประสานงานกับชุมชน รวมถึงกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เข้าร่วมโครงการอย่างแข็งขัน การบูรณาการทรัพยากรเหล่านี้สะท้อนถึงความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคการศึกษา และภาคประชาชนอย่างแท้จริง

ในด้านการประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) มีการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลายและมีเป้าหมายชัดเจน เช่น การสร้างงานในชุมชน การผลิตนวัตกรรมเพื่อความมั่นคงทางอาหาร การอบรมเกษตรกรปลอดสารเคมี และการพัฒนาอาชีพเพื่อยกระดับเศรษฐกิจครัวเรือน กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ส่งเสริมการเรียนรู้และการพึ่งพาตนเอง แต่ยังช่วยสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสุขภาพให้กับประชาชนในพื้นที่

และสุดท้าย คือ การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ รายได้จากการจ้างงานของบัณฑิต ชาวบ้าน และนักศึกษา ผลกำไรจากผลผลิตและบริการทางเกษตรที่นำมาพัฒนาชุมชน การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และการขยายตลาดจำหน่ายผลผลิตตามมาตรฐานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผลลัพธ์เหล่านี้สะท้อนถึงความสำเร็จของโครงการในการสร้างความยั่งยืนและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นให้กับประชาชนในพื้นที่

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้เป็นการประเมินผลโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ โดยมีเป้าหมายหลักในการสร้างงาน พัฒนาทักษะ และส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนผ่านการบูรณาการความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ และประชาชนในพื้นที่ ภายใต้ความเร่งด่วนในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการจ้างงาน โดยเฉพาะในชุมชนเกษตรกรรมที่ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด โครงการจึงมุ่งเน้นการสร้างงานให้กับบัณฑิตจบใหม่ นักศึกษา และประชาชนในพื้นที่ พร้อมทั้งส่งเสริมการพึ่งพาตนเองผ่านการพัฒนาทักษะและนวัตกรรมชุมชน ซึ่งโครงการสามารถตอบสนองต่อวิกฤตโควิด-19 ได้อย่างเหมาะสม มีการบูรณาการความร่วมมือจากหลายภาคส่วน รวมถึงการออกแบบกิจกรรมที่ครอบคลุมและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบและมีผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม เช่น การสร้างงานและเพิ่มรายได้ ส่วนในช่องว่างที่ควรปรับปรุง ได้แก่ การออกแบบงบประมาณที่จำกัด โดยเฉพาะสำหรับการลงทุนในอุปกรณ์และเทคโนโลยี รวมถึงระยะเวลาการดำเนินงานที่สั้นเกินไป ขาดระบบติดตามผลในระยะยาว และบุคลากรที่ขาดประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชุมชน ซึ่งควรเป็นจุดเน้นในการพัฒนาโครงการลักษณะนี้ต่อไปในอนาคต และผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรปรับระยะเวลาโครงการให้ยาวขึ้น เพื่อให้กิจกรรมสามารถดำเนินการได้ครบถ้วนและเกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืน มีระบบติดตามผลและประเมินผลลัพธ์ในระยะยาว เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงและขยายผล

1.2 ควรมีจัดสรรงบประมาณอย่างสมดุล นอกจากการจ้างงาน ควรมีงบประมาณเฉพาะสำหรับการพัฒนาอุปกรณ์ เทคโนโลยี และการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน

1.3 ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับนโยบาย เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบโครงการและกำหนดเป้าหมาย เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับความต้องการจริง

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ควรมีการพัฒนาทักษะบุคลากรที่ทำงานร่วมกับชุมชน จัดอบรมให้กับบัณฑิตจบใหม่และนักศึกษาในด้านการสื่อสาร การทำงานร่วมกับชุมชน และการบริหารโครงการ

2.2 สร้างระบบสนับสนุนการดำเนินงานในพื้นที่ เช่น การจัดตั้งทีมสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและติดตามความคืบหน้า

2.3 มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน เช่น การใช้แอปพลิเคชันในการติดตามผล การจัดการข้อมูล และการสื่อสารระหว่างทีมงานและชุมชน

3. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

3.1 จากผลการศึกษาี้ควรมีการขยายโครงการไปยังพื้นที่อื่น โดยปรับให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ และใช้บทเรียนจากตำบลป่าไผ่เป็นแนวทางในการวางแผน

3.2 นำข้อมูลไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับมหาวิทยาลัย โดยบูรณาการองค์ความรู้จากโครงการเข้าสู่หลักสูตรที่เกี่ยวข้อง เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การบริหารโครงการ หรือการวิจัยเชิงพื้นที่

3.3 ใช้เป็นข้อมูลประกอบการจัดทำข้อเสนอขอรับงบประมาณในอนาคต โดยเน้นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมและความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่าย

เอกสารอ้างอิง

- กรกฎ วงษ์ สุวรรณ. (2562). การประเมินผลความสำเร็จของโครงการป้องกันน้ำท่วมพื้นที่ชุมชนตามแบบจำลอง CIPP Model กรณีศึกษา: โครงการป้องกันน้ำท่วมพื้นที่ชุมชนเมืองเชียงรายอำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2562). รายงานสถานะเศรษฐกิจและการเงินของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- มยุรี อนุমানราชธน. (2546). การบริหารโครงการ. เชียงใหม่ :คณินิจการพิมพ์.
- รักขณา สิงห์เทพ. (2548). ผลการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพอำเภอเปือยน้อย จังหวัดขอนแก่น โดยใช้แบบจำลอง CIPP Model. วารสารการศึกษาไทย, 15(3), 45-62.
- ศุภกิจ สิงห์พงษ์. (2547). ผลการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลพบุรี. วารสารศึกษาศาสตร์, 12(2), 55-70.
- สุริยจรัส เตชะตันมีนสกุล. (2564). การพัฒนาทักษะและความยั่งยืนในโครงการ 1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย: การบูรณาการองค์ความรู้สู่ท้องถิ่น (รายงานวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- Patton, M. Q. (2008). Utilization-focused evaluation: The new century text. (4th ed.). SAGE Publications.
- Stufflebeam, D. L. (2003). The CIPP model for evaluation. In D. L. Stufflebeam (Ed.), Evaluation models: Viewpoints on educational and human services evaluation Springer, 278–319.
- World Inequality Lab. (2018). World Inequality Report 2018. World Inequality Database.